

NATIONAL MUSEUM OF NATURAL HISTORY
Bulgarian Academy of Sciences 1, Blvd. Tsar Osvooboditel, 1000 Sofia, Bulgaria
Phone: ++359 877 089 048; e-mail: boev@nmnhs.com; zlatozarboev@gmail.com; zlatozarboev@yahoo.com

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на маг. Владимир Дамянов Добрев - докторант на задочно обучение при Биологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, за получаване на научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление „4.3. Биологически науки“, научна специалност „Екология“ (шифър 4.3.)

за ръкописа „Изследване на миграциите на египетския лешояд (*Neophron percnopterus* Linnaeus, 1758) в България“

от проф. д-р Златозар Боев, д.б.н. от Националния природонаучен музей – БАН

В настоящата финална версия на ръкописа на този труд значителна част от предварителните поправки са нанесени и впечатлението за един добре замислен, изпълнен, написан (и редактиран) труд е много по-основателно. Повечето забележки се отнасяха до стила на изложението и не засягаха методиката, резултатите или приносите.

1. Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура

Със Заповед № Р33-6556 от 19.12.2018 г. На Ректора на Пловдивски университет съм определен за член на научното жури по конкурс на дисертационен труд. Структурата, форматът и обемът на дисертационния труд съответстват на общоприетите изисквания за такива трудове. Той обхваща 134 стр., 26 от които са списък на използваната литература, а 25 – преглед на литературата. Съдържанието е 2 стр., уводът - 4 стр., материал и методи – 10 стр., резултати и обсъждане - 50 стр., заключение, изводи и приноси – 3 стр. Оказва се, че от 134 стр. текст 38 % (51 стр.) са посветени на представяне и описание на литературата по темата, което изглежда доста прекомерно. Текстът и фигурите са на необходимото добро ниво. Няма дублиране на информация от текста във фигурите или таблиците. Темата на дисертационния труд е ясно формулирана. Дисертантът е работил по нея в продължение на 4 години в рамките на задочната му докторантура (2014-2018).

Въпреки осъществяваните изследователски проекти през последните няколко години в за опазването на египетския лешояд в национален и международен мащаб, личният принос на маг. В. Добрев е забележителен. Безспорно е, че с неговото изследване значително се разширяват представите ни за миграциите на този единствен диареален лешояд у нас, които практически се осъществяват в три континента.

Получените данни за параметрите на сезонните миграции на млади и възрастни индивиди са с важно значение за природозащитата и безспорно ще бъдат използвани в разработването на комплекса от мерки за опазването на този застрашен вид от националната ни Червена книга.

Целта е правилно избрана и е постигната отлично. Четирите въпроса, поставени на с. 13 всъщност я прецизират и могат да се разглеждат като поставени задачи за разрешаване от изследването. Техните отговори до голяма степен са ключът за опазването на нашенските (и на съседните ни страни) египетски лешояди. Всъщност такива отговори има и те представляват „Заклучение“-то на труда.

2. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Литературната осведоменост на кандидата е много добра. Използваните ок. 260 заглавия са свързани конкретно с темата (обекта или проблема на изследване) на дисертацията. По-горе бе споменато обаче, че литературният преглед е ненужно подробно представен. Той би могъл да се даде в по-обобщен вид.

Теоретичната подготовка на кандидата е на достатъчно добро равнище. Използваните термини показват доброто владение на научната терминология в областта, в която се защитава дисертационния труд. Допуснати са обаче, и някои слабости (вж. т. 5). Използването на непроведени английски термини според мен не доказва по-висока теоретична подготовка и бих препоръчал в български текстове те да се представят по възможност преведени.

3. Методичен подход

Използваните методи са модерни и възможно най-добрите за целите на изследването. Подбрани са в съответствие на изпълнението на поставените 5 задачи. Благодарение на участието на докторанта като експерт и изпълнител в някои природозащитни проекти е станало възможно да приложи използваните техника и методики.

4. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Получените резултати (вж. т. 6) са важни и значими за българската природозащита, но те обогатяват опознаването на вида изобщо и затова имат и фундаментално значение, наред с практическото им приложение. Резултатите не пораждаат съмнения, но би могло да се представят и в по-синтезиран вид, очистени от многобройните литературни позовавания.

Все пак, оказва се, че някои общоприети източници за птиците в Европа и Западна Палеарктика би следвало да се ползват по-пълноценно. Така напр. в използвания и цитиран източник: Cramp, S., K., Simmons, E. L. (Eds.). 1980. Handbook of the Birds of Europe the Middle East and North Africa. The Birds of Western Palearctic, Vol. II. Hawks to Bustards. Oxford University Press, 695 pp. има данни за сроковете на сезонните миграции на *N. percnopterus* в Европа (есенна от 01.08. до 15.09. и пролетна от 15.03. до 30.05.), както и цял раздел „Movements” (с. 65-67) с изобилни данни по държави, но те не са споменати, използвани или коментирани изобщо.

5. Критични бележки към дисертационния труд

(Не са степенувани по важност.)

1. с. 7-8 - Обяснението на термините за „миграция“ е неудачно.
2. с. 8 – не е вярно, че ана- и катадромните миграции при някои риби например, са по-слабо изразени или по-незначителни от тези при някои птици.

3. с. 8 – „Миграционното поведение е еволюирало успоредно сред различните таксони ...“ е безсмислица.
4. с. 8 – в обобщенията са пропуснати миграциите на мещести, червеи и мн. др., които са денонощни, а не сезонни. И те са „вертикални“ и дори са много по-древни от тези на птиците.
5. Некоригирани са останали на десетки места неправилната употреба на пълен и непълен член за съществителни в мъжки род (напр. на 2 места на с. 11).
6. Същото се отнася и за доста други правописни грешки – напр. на с. 12: „По обстойното“ вместо „По-обстойното“; с. 14: „Пиринейския п-ов“ вместо „Пиренейски“; с. 23: „растоянията“ и др.
7. Неправилно е да се обобщава за един вид, че е мигрант или не е такъв, вместо такива определения да се дават за отделните му популации. Така сам авторът изпада в затруднение, напр. на с. 12: „Макар и видът да е типичен далечен мигрант (MEYBURG et al. 2004), популацията на подвида *N. p. majorensis* не мигрира.“.
8. Има и други неправилни формулировки: с. 13: „... в по-голямата част от ареала си вида е с намаляваща численост на популацията ...“; с. 23: „асистиращи типа полет ветрове“; с. 24: „квантов скок в ... миграционната екология.“; с. 51: „mbar – атмосферно налягане“;
9. Използвани са редица необяснени термини: „годишна вероятност за оцеляване“, „утилизационно разпространение“. Редно беше специфичните за изследването термини да бъдат обяснени с посочване на източника, по който се представят.
10. Популациите на вида следва да се назовават на природен (географски) признак, а не на държавно-административен. Затова наред с „кавказска“ и „балканска“, трябва да има „малоазиатска“, вместо „турска“ (с. 18) популация. На с. 24 се споменава за „испанска“ популация без да се уточнява, че в нея имплицитно е включена и португалската такава С други думи: Необходима е строга система на използваната терминология.
11. Често се изпада в излишни подробности като се обясняват общоизвестни факти или понятия, на което не е мястото в една дисертация за ОНС „доктор“, напр. какво е „Сахел“ (с. 31, 38, 39, 59, 99), „етиопска планинска земя“ (с. 39), „реещи се птици“ (с. 21, 23, 24) и др. В някои случаи има дори и повторения. В това отношение показателно е и изречението: „Афротропичното царство е дом на много ендемични видове растения и животни.“, което в една зооекологична дисертация не съдържа каквато и да било информация. (с. 39).
12. На с. 52 се споменава, че през 2010-2013 г. 5 птици са маркирани със сателитни предаватели, но в табл. 1 не са представени данни за тях за 2010-2011 г.
13. Кипър, който е вторият по големина остров в Източното Средиземноморие въобще не се разглежда (дори не е споменат), въпреки, че е важен пост за мигриращите египетски лешояди в района.
14. В т. 1.4. ненужно се дават подробни сведения за други видове в семейството, а дори и такива от други семейства (напр. Pandionidae).
15. Теорията за еволюцията на лешоядите „в контекста на непредвидимост на хранителния ресурс“ (с. 29) е доста спекулативна. Мършояди има в поне 8 големи (дори много големи) семейства/разреди птици (Cathartidae, Accipitridae, Procellariidae, Ciconiidae, Strigidae, Cuculidae, Laridae, Corvidae) и е трудно да се приеме оцеляването им чрез „непредвидимост“.
16. Картата (фиг. 1) за териториалния обхват на изследването не включва държавата Сърбия, а един от четирите труда касае тъкмо нея. Затова именно, той е публикуван и в Сърбия.

17. Т. „1.1. Територия на проучване“ (с. 41) силно се различава от т. „IV. Географски обхват на проучването“ (с. 37). Кому са нужни два термина и каква е разликата между тях?
18. Заглавията (антетките) на табл. 4 и 5 на с. 73 и др. не трябва да са с шрифта, размера и разредката като на основния текст. Пишат се поне с по-гъста разредка за да се открояват. Същото се отнася и за текстовете под фигурите – напр. фиг. 5 на с. 75. Те не са част от основния текст.
19. На с. 73 един от белезите е назован „дължина на главата“, а на с. 74 очевидно същият белег е наречен „дължина на черепа“. Двата белега са съвсем различни. Вторият може да се вземе само от трупа на мъртва птица.
20. На с. 75 костта е наречена „тарзална“ (каквато всъщност птиците нямат), а на с. 73 е назована правилно – „тарзометатарзална“.
21. с. 82: Сумарната численост (и биомаса) на обитаващите Сахел над 300 вида бозайници едва ли е по-малка от тази на номадските домашни кози и крави, за да се свързва разпространението на египетските лешояди (единствено) с това на стадата от едър рогат добитък.
22. Цялата глава „VI Резултати и обсъждане“ предсавлява мозайка от авторови резултати и повторен литературен преглед по отделните въпроси. По-логично би било в нея да бъдат коментирани основно неговите (а не чуждите) резултати.

6. Характер на научните приноси

В основната си част представените приноси са авторови, оригинални и всички те произтичат пряко от изпълнението на настоящото изследване в обявения период (2014-2018 г.). Не може да става и дума за някакви компилации, плагиатства и пр. Дори и изобилната публикувана информация за вида е аналитично, оригинално и коректно представена.

Посочените от автора оригинални и потвърдителни приноси са правилно (справедливо) определени.

Установени са: основната причина за смъртността на младите птици през първата им есенна миграция; основните миграционни коридори, места с тесен фронт на миграция и места за почивка и хранене по миграционното трасе; местата за зимуване; размерът на индивидуалния участък на младите птици в местата за зимуване и този на възрастните птици в местата за зимуване и за размножаване. Това наистина са оригинални и важни приноси и само те са достатъчни за получаването на ОНС „доктор“. Потвърдителните и научно-приложните приноси само повишават стойността на проведеното изследване.

7. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията

Г-н В. Добре е представил 4 труда по темата на проучването си. Всички те са публикувани/депозирани в периода 2014-2018 г. по време на докторантурата му в реномирани международни и чуждестранни списания („The Ibis“, „Journal of Avian Biology“, „Ostrich“, „Ciconia“) в чужбина. Всички са по темата на дисертацията и третират въпроси от съдържанието ѝ. Един от трудовете е самостоятелен, а останалите са съавторски. В два от тях маг. В. Добрев е втори автор. Изготвени са на „световно“ равнище – самите списания са сред най-високопрестижните орнитологични периодики. Според мен този списък е непълен и докторантът би могъл в него да добави още поне толкова други свои научни публикации, касаещи други страни от биологията на изследвания вид – египетския лешояд.

Според „Критерии“-те на ПУ „Паисий Хилендарски“ кандидатът трябва да има поне 2 научни публикации, от които в поне една да е водещ автор. Очевидно е, че този показател е почти двойно преизпълнен.

8. Мотивиран отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на докторанта

В т. 7. бе споменато, че 3 от трудовете са съавторски, а 1 – самостоятелен. Важно е да се отбележи, че подобно крупномасщабно изследване е немислимо да се осъществи изцяло и напълно от един изследовател. В различни етапи на проучването (теренна работа, документиране и обработка на данните, анализ и пр.) са необходими и други участници. Значителна част от дейностите са извършени в изпълнението на няколко природозащитни проекти. Доколкото се отнася до оригиналността и персоналното авторство на рецензията на маг. В. Добрев, може с пълна категоричност да приемем, че в неговата цялост, той е лично негово дело.

9. Мотивирано заключение, препоръчващо еднозначно присъждане на научната и образователна степен “доктор”

Въз основа на всичко изложено дотук, въпреки посочените слабости, които не обезсмислят ценните научни приноси, смятам, че дисертационният труд на маг. В. Добрев е гордост и за научните му ръководители (доц. Дилян Георгиев, д.б.н. и доц. Георги Попгеоргиев) и за институцията, в която е изработен. Смятам, че той напълно удовлетворява изискванията за получаване на образователната и научна степен „доктор“ (докторска програма „Екология и опазване на екосистемите“, научна специалност „екология“, шифър: 4.3.).

София, 06.01.2019 год.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Златозар Боев)